

PARASZTSÁGUNK SZÖVETKEZETI MOZGÁLMA A VAJDASÁGBAN

Irta : Heisler György

A földműves szövetkezés különböző formái, Vajdaság népeinek köreiből igen ismeretes. Már az elmúlt háború előtt mai Vajdaságunk területén több mint 1.700 földműves szövetkezet létesült. Ezek közül a legtöbb hitelszövetkezet volt (több mint 900). Jelentős számban voltak beszerző és értékesítő, valamint állattenyésztő szövetkezetek, míg a földműves szövetkezet többi formái u. m. gabona-értékesítő, halász-, borászati-, tej- és egyéb mezőgazdasági terméket feldolgozó szövetkezetek lényegesen kisebb számban működtek.

A fenti adatokból kitűnik, hogy Vajdaság kis- és közép parasztsága, saját, a tőkés rendben szerzett tapasztalatain okulva gazdaságilag tömörülni igyekezett. Ilyen módon több eredménnyel remélt elientállni a tőkés nyomásnak. Együttel a szövetkezetek nagy száma azt is bizonyítja, hogy Vajdaságban a mezőgazdasági összefogás e formája ismert volt és jelentős multra tekint vissza.

Helytelen azonban a háború előtti földműves szövetkezeteket csak ilyen felületes adatok alapján, mint kizárólagosan pozitív társadalmi és gazdasági jelenségeket tudomásul venni.

Habár a szövetkezeti tagok jelentős többsége kis- és középparaszt volt mégis a szövetkezetek vezetőségeiben, különösen a szövetségekben, a gazdag paraszt diktált. A vezetőségek tagjai legtöbbször a mindenkor rezsím emberei közül kerültek ki. Ez leginkább a szövetségi vezetőségekre vonatkozik. A szövetségek száma pedig azt bizonyítja, hogy a parasztság körében a különböző polgári, politikai irányzatok gazdasági hadállásai voltak. A háború előtti Vajdaság területén, a földműves szövetkezetek több mint 12 ügyvezető- illetve főszövetségben tömörültek. Ennek a szervezeti elaprózódásnak egyik jelentős oka éppen politikai jellegű volt. A szervezeti különállás, — politikai állásfoglalás és nemzeti hovatartozás szerint fejlődött ki. Közismert volt a Lyotics féle hitelszövetkezetek félfasiszta szövetsége és a sváb földműves szövetkezetek szövetsége. stb.

Az ilyen szövetkezeti irányító szervek saját politikai vonaluk érvényesítésén túl csupán nyereszkedésre törekedtek. Ilyen módon egyes szövetkezeti szövetségek kezdeményezésére több állattenyésztő szövetkezet létesült, amelyek kevés számú tagjaikkal egyedül az állatok felvásárlásával foglalkoztak. Ezáltal könnyebben zsákmányolták ki a parasztokat és nagy hasznot biztosítottak a szövetségek vezetőembereinek.

Az említett kb. 1.700 földműves szövetkezet közül jelentős számú csak papíron létezett, vagy csak ideig-óráig működött. Nagyon sok hitelszövetkezet tényleges működését az 1936-ban végrehajtott úgynevezett parasztadósságok »likvidálása« alkalmával fejezte be. Az állattenyésztő szövetkezetek is mivel közvetlen a háború előtt alakultak, tulajdonképpen csak rövid ideig éltek.

Már az eddigiekből is látható, hogy a régi Jugoszláviában úgy a politikai reakció mint a kapitalisták a paraszti kistermelők törekvését a maguk javára használták ki, hogy megvédiék magukat a tőkés elnyomástól. Így természetes, hogy a szövetkezetek jó része nem is fejtett ki a parasztság szempontjából aktív és hasznos gazdasági és kulturális ténykedést. Azonkívül, köztudomású, hogy a szövetkezetek egy kisebb száma, a politikai reakció anyagi és erkölcsi támogatása következtében kapitalista nyereszkeskedő hajlamot mutatott és fejlődésében mindinkább a tőkés vállalkozás irányában haladt. Ilyen jelenségek voltak például a sváb szövetkezetek között. Ezek némelyike, külföldi fasiszta hitel segítségével — úgy gazdasági mint politikai szempontból a kapitalizmus élhordozói lettek a falun. Ilyen szerepükre mutat az iparban is szerzett gazdasági pozíciójuk (malomipar, téglagyárak, kenőfelforgozó-ipar, stb.) melyekben a sváb falvakban fasiszta »Kulturbundista« befolyásukat érvényesítették.

Figyelembe véve az eddigieket, megállapíthatjuk, hogy a Vajdasági földműves szövetkezés háborúelőtti időszakára is vonatkozik az hogy: »A mezőgazdasági szövetkezés sok országban hozzájárult ugyan a mezőgazdaság fejlődéséhez, azonban kapitalista módon, u. i. megnyitotta a kapitalizmus útját a falvakba, a mezőgazdaságba. Ez annyit jelent, hogy a falvak tőkés elemeit a falusi nábobokat és kereskedőket, a helyi tőkés polgárságot megerősítette és általában fokozta a bankok és fináncióke nyomását«. (Kardely E.: *Mezőgazdasági szövetkezetek a tervgazdaságban*, magyarul 13 oldal). — Ugyanekkor fennáll teljes egészében a Vajdasági szövetkezeti mozgalomra Kardely E. másik állítása is: »... a háború előtti szövetkezeti mozgalomban igen sok olyan földműves és gazdasági szakember került ki a parasztok soraiból, akik előtt világos volt, hogy az elszigetelt, felaprózott kisüzemű gazdaságokban a földműves sorsa: nélkülözés, sokszor éhezés, nincstelenség és végeredményben — kapitalista viszonyok között — az, hogy mégiscsak az uzsorások, falusi tőkésék, vagy a bankok hatalmába kerül«. (U.o. 6 old.).

Vajdaság fasiszta elnyomása miatt alig lehetett szó mezőgazdasági szövetkezeti mozgalomról. Ez az uralom véres szovinizmusával sok szövetkezetet szétűrt.

A felszabadulás után a mezőgazdasági szövetkezetek rohamos fejlődésnek indultak. A népuralom természetesen ösztönző erővel hatott a becsületes szövetkezeti munkásokra, azonkívül a néphatóság is hathatós segítségben részesítette az újjáalakuló vagy újonnan megalakuló szövetkezeteket. Különösen a beszerző és értékesítő szövetkezetek száma emelkedett rohamosan, úgy hogy már 1945 vége felé elérte a 221-et és ezzel túlhaladta a háború előtti számot (155). Ha tekintetbe vesszük milyen fontos szerep hárult abban az időben a szövetkezetekre a kereskedelem helyreállítása terén, az áruhiányt kihasználó üzérkedés elleni harcban, — úgy a gyors méretű fejlődés teljesen érthető.

A beszerző és értékesítő szövetkezetek fejlődésével párhuzamosan emelkedett a többi mezőgazdasági szövetkezetek száma is. Már 1945-ben megalakult a Vajdasági Szövetkezetek Szövetsége, mint az új szövetkezeti mozgalom irányító szerve.

A felszabadulás után a mezőgazdasági szövetkezetek összes fajtái közül Vajdaság falvaiban a beszerző és értékesítő szövetkezetek kétségtelenül a legelterjedtebbek és tagjaik számánál fogva a legtömegesebbek. Alapításuk, tömegesítésük, munkakörüik kiszélesítése, gazdasági

ténykedésük emelése nem volt síma lefolyású, zökkenő nélküli folyamat (és most sem az). A felszabadulás után újjáéledt és alapított szövetkezetekben sokhelyütt a vezetőségekbe u.n. »jó gazdák« kerültek. Ezek többnyire nem elég aktív, nem forradalmi beállítású embereknek bizonyultak. Többnél nyereszkeskedési hajlam is jelentkezett. Ez és a nem elégséges pozitív forradalmi aktivitás volt az érem másik oldala. A néphatóságokkai és a Népfronttal nem elég szoros kapcsolatok megteremtése a gazdaságpolitikai passzivitás jele volt és ugyancsak majd mindenkorai kísérője az ilyen szövetkezeti vezetőségek munkájának. Az ilyen szövetkezetek nem voltak elég tömegesek, sem belső életükben elég demokratikusak. Vagyis, a szövetkezet ügyeit, ténykedését szűk körű vezetőség irányította, amely hibás munkája miatt igyekezett a széles tagság elől elzárkózni.

E hibák ellenére sem szabad azt hinni, hogy a beszerző- és értékesítő szövetkezetek, tömegükben nem jártak helyes úton, és főleg az újjáépítés idejében nem teljesítették gazdasági feladatukat (főleg a kereskedelem terén). Vajdaság mezőgazdasági szövetkezeti mozgalma a hibák, helytelen felfogások és a tőkés elemek elleni harcban fejlődött. Példa erre a kikindai volt Gabonaértékesítő Szövetkezet. Ez kb. 400 tagot számlált addig, amíg a vezetőségből ki nem taszították a kulák elemeket. Amint ez megtörtént a szövetkezet taglétszáma 3.500 fölé emelkedett. Említettük, hogy a vajdasági beszerző- és értékesítő szövetkezetek a felszabadulás után úgy számban, mint taglétszámban rendkívül elterjedtek. Egyes szövetkezetek sikerei ezt a legjobban bizonyítják. A kupuszina-i beszerző és értékesítő szövetkezet már 1946-ban a falu kb. 1000 gazdaságából 927-t ölelt fel. Ugyanez a szövetkezet iparcikkkel látta el az egész falut és vásárolta fel mezőgazdasági termékeit (többek között főzelékféléket kb. 2000 holdról). A gajdobrai szövetkezeteknek ugyanakkor kb. 800 gazdaságból 623 tagja volt. A cselarevói pedig a falu egész lakosságát — kb. három és félezer embert — számlált tagjaként. A zsitistei Értékesítő Szövetkezet 1946 során kereskedelmi ténykedésével a faluban 12 magánkereskedőt helyettesített. E falvak felsorolt példái nem szórványosak, hanem jellemzik Vajdaságban a felszabadulás utáni első két évben megindult szövetkezeti mozgalom arányait és súlyát.

Az 1947-es év végén a falusi és városi paraszt beszerző és értékesítő szövetkezetek taglétszáma meghaladta a többszázezret és kereskedelmi forgalmuk a kétezer millió dinárt! Az ilyen hatalmas méreteket öltött mezőgazdasági szövetkezés munkája nagy jelentőségű. A felsorolt beszerző és értékesítő szövetkezeteken kívül számos halász- és állattenyésztő stb. szövetkezet is alakult. Fontos megállapítani, hogy a fentebb felvázolt méreteket öltött mezőgazdasági szövetkezeti ténykedés milyen formákat vett és miben merült ki. Úgyszintén ezen keresztül fontos azt is megállapítani, hogy ez a ténykedés milyen mértékben járult hozzá mezőgazdasági termelésünk fellendítéséhez. Mennyiben ragadta magával parasztágunk gazdasági kulturális haladását és a szocialista mezőgazdaság felé irányítását.

Mielőtt erről szólnunk fontos megemlítenünk, hogy országunkban a társadalmi átalakulások kapcsán és alkotmányunk alapján a néphatalom által keresztül vitt agrárreform, kolonizáció, szocialista ipar- és gazdasági rendszer kiépítése folytán a falu leghaladottabb dolgozói a mezőgazdasági szövetkezés magasabb formáit is mindinkább magukévé

teszik. A földmégmunkáló szövetkezetek, habár eddig csak a vajdasági falu leghaladottabb rétegeit ölelik fel, számban, tagjaik számában és földterületük kiterjedésében állandó fejlődésben vannak. Ez a fejlődés ma már nem csak számbeli, hanem minőségi is; de lényeges a belső termelési rend, brigád-rendszer, munkateljesítmény arányos jutalmazása stb. szempontjából is.

Ezek után, feltett kérdéseinkre válaszolva megállapíthatjuk, hogy a felszabadulás után a mezőgazdasági szövetkezés legnépszerűbb és igazi tömeges formája a beszerző és értékesítő falusi szövetkezet. Ezek a szövetkezetek ténykedésüket leginkább a kereskedelem terén fejtették ki. Kereskedelmi ügyvitelük is inkább az áru-elosztás mint a szocialista falu és város közötti árucserre jellemezte. Nevezetesen: inkább csak ipari árut dobtak a falu piacára és kevésbé foglalkoztak a falu terményeinek felvásárlásával (ez a helyzet 1948 folyamán a kötött kereskedelem rendszerével lényegesen javult és fejlődött!). A beszerző és értékesítő szövetkezetek ténykedése a mezőgazdasági termelés előrelendítése terén minimális volt. Ennek oka az, hogy a szórványos szövetkezeti gazdaságok mezőgazdasági terméket feldolgozó üzemei és gépállomásai nem elég termelékenyek, népművelés szempontjából csekély számú és kevés könyvvvel rendelkeznek a szövetkezeti könyvtár, nem elég fejlett a kultúrmunka és a szövetkezetek belső életében nem kielégítő a demokratizmus.

Mint már említettük, a földmégmunkáló szövetkezetek mint a mezőgazdasági szövetkezés legmagasabb formája a termelés terén, hatalmas fejlődésük ellenére sem válhattak még tömegmozgalommá. Vajdaság többi termelő jellegű mezőgazdasági szövetkezete szintén nem elég tömeges és belső termelési rendjüket még nem helyezték teljesen szövetkezeti alapra. Például a halászszövetkezetek sokáig csak szövetkezeti alapon béreitek halászfelszerelést, míg a halászás és eladás egyéni alapon folyt stb.

Látjuk, hogy a mezőgazdasági szövetkezetek legelterjedtebb formái a beszerző és értékesítő szövetkezetek — tömeges voltak és megállapodott szervezetük szempontjából megfeleltek a mezőgazdasági szövetkezés továbbfejlesztésére. Viszont, ténykedésük egyirányú, s majdnem kizárólagos kereskedelmi volta miatt, lényeges átszervezésre szorult.

A falu gazdasági, kulturális előrehaladása, mezőgazdasági termelésnek felemelése csak úgy lehetséges, ha parasztágunk a legteljesebben kihasználja a fejlődés összes gazdasági lehetőségeit, néphatóságaink segítségét és állandó harcot indít a falusi nyereszkedők, üzérek, zsiros parasztok ellen. A falusi szövetkezet az a gazdasági forma, amelyen keresztül a parasztág gazdasági és kulturális fejlődése párhuzamosan a mezőgazdasági termelés fokozásával lehetségessé válik.

A moholi Mezőgazdasági Szövetkezet gazdasági ténykedése 1948 őszén nagyvonalakban a következő: 150 hold legelővel és 120 hold szántóföldön mezőgazdasági gazdaságot szerveznek. A gazdaságnak számos mezőgazdasági eszköze és tenyészállata van. A szövetkezeti földön sertésfarmot építenek. Egyelőre több mint 50 fias disznóval, 100 hízóval rendelkeznek. A Tisza partján alkalmas helyen házinyúl-farmot létesítettek. A kezdőállomány: 100 drb. belga nyúl. A szövetkezeti tagok mezőgazdasági felszerelésének javítására és karbantartására géplakatos-, bogár és kovács műhelyt létesítenek. Tiszaparti fűzfavesz-

szövből szövetkezeti kosárfonó hoz hasznót és gyapjúfeldolgozó üzem felállítását tervezik. A tiszaparti halászok is bekapcsolódtak a szövetkezetbe. A szövetkezeti tagok szerződésekkkel biztosítják mezőgazdaságuk előrehaladását. A szövetkezet ipari növénytermelési tervében többek között ricinus növény is szerepel. A szövetkezet egyes tagjai földmégmunkáló bizottságot is alakítottak. Ez a bizottság az őszi- és mélyszántással kezdte el működését. Közös munkájával komoly segítséget nyújtott tagjainak. Azonkívül a szövetkezet az állami traktorállomással kötött szerződése alapján mintegy 30 tagját — akik ígával nem rendelkeznek — hozzásegítette földjük jó és időre történt felszántásához. A felsoroltakon kívül a szövetkezet továbbra is kereskedelemmel foglalkozik, habár a felvásárlás terén van még kívánni való.

Ha a példának vett moholi szövetkezetből indulunk ki és az elmondottakhoz hozzá tesszük, hogy a szövetkezet működésének ilyen kiszélesítése révén alig két hét alatt 200 új taggal bővült, akkor válik csak igazán érthetővé a mezőgazdasági szövetkezetek szerepe parasztságunk életszintjének emelésében és mezőgazdaságunk szocialista átalakításában. De a moholi példa nem egyedülálló és nem meríti ki távolról sem az összes lehetőségeket. A mezőgazdasági szövetkezetek gazdasági ténykedése révén a faluban, ahova eddig hála a tőkés társadalomnak, még nem jutott el a villanyfény, — világozást jelent majd a szövetkezeti könyvtárak megalakítása, szövetkezeti otthonok építése, a szövetkezeteken belül megszervezett analfabéta tanfolyamok és kultúr-munka stb. A szövetkezet átvitt értelemben — a kultúra szempontjából világozást visz a faluba.

Vajdaságban ma befejezés előtt áll a mezőgazdasági szövetkezetek átszervezése. Az átszervezés folytán kibővült a szövetkezet gazdasági, kulturális, politikai munkája. Minden működési terület vezetésére külön bizottság alakul és ilyen bizottság tevékenykedik. Munkakörük a következő: földművelés, állattenyésztés, kereskedelem, villamosítás, hitel- és takarékkügyvitel, ipari termelés, kultúra, népművelés és végül a föld közös megművelése. A szövetkezetek összes tagjai egyúttal a különböző bizottságok tagjai is. Viszont a föld közös megművelése céljából alakult bizottság tagjai csak azok, akik közösen, egymást segítve kívánják földjeiket megművelni. Ennek a bizottságnak az a feladata és gondja, hogy tagjainak földjét jól, a haladó földmégmunkáló technika vívmányai alkalmazásával műveljék meg és így nagyobb terméshozamot biztosítsanak. A bizottság tagjai a föld megművelésében közösen dolgoznak. A munka elszámolása olyan módon történik, hogy az aki kevesebb munkanapot adott mint amennyit földjének megművelésére a bizottság tagjai fordítottak, ellenértéket fizet természetben vagy pénzben.

Ma Vajdaságunk területén kb. 170 szövetkezeti gépállomás működik. Azonkívül szövetkezeteink — jelentős állatállománnyal — és 250-nél több gazdasággal rendelkeznek.

A szövetkezetek működésének kiszélesítése segíti a kis- és közép parasztot, mivel az iga nélkül állóknak lehetővé teszi a földmégművelést anélkül, hogy a falu gazdagjainak — a bérbevett igáért zsíros vámot kellene adni. A szövetkezet lehetővé teszi a szövetkezeti műhelyeken keresztül a paraszt felszerelésének karbantartását és bővítését. A szövetkezeti bolt újabb felszereléssel látja el a kis és középparasztot, mert olcsó hitelt nyújt, ha beruházásra van szüksége. A szövetkezet bizonyítja a technika vívmányai alkalmazásának eredményeit és szövet-

kezeti szellemben nevelő hatást gyakorol. A mezőgazdasági szövetkezetek ipari árút, hitelt, telnikát, kultúrát, szövetkezeti otthonot, magasabb terméshozamot jelentenek. Röviden: jobb életet a falu dolgozóinak. Ugyanakkor a szövetkezet felszabadítja a falusi kereskedelmet a falusi üzorsások karmaiból, megfosztja a falu tőkés elemeit gazdagodási lehetőségeitől. A szövetkezeti mozgalom fejleszti mezőgazdasági termelésünket, függetleníti városi dolgozóink ellátását a nagygazdagok termelésétől. Iparunkat nyersanyaggal látja el. Egyszóval: elnyomja a kapitalizmus utolsó és legcsökönnyösebb maradványait országunkban; A falusi kapitalista elemeket.

Mindezért természetesen, hogy a falu gazdagjai, tőkései nem nézik tétlenül a kis és középparasztság emelkedését, a szövetkezeti mozgalom erősödését. Ellenséges hírveréssel, a kishitűség terjesztésével, a »közös kazán«-nal érvelnek és egyéb lehetetlenségeket használnak fel a szövetkezetek elleni harcban. A szövetkezeti mozgalom má' dolgozó parasztságunk jobb életéért folytatott harcon alapszik és népi államunk, Kommunista Pártunk és a Népfront hatalmas társadalmi és gazdasági erejére támaszkodik. — Tehát a harc kimenetele nem kétséges. A szövetkezetek fő ütőfegyvere pozitív gazdasági, kulturális aktivitásuk. Mint már mondtuk, aktivitásuk formája a különböző szövetkezeti bizottságokon keresztül a szövetkezeti tagok minél tömegesebb mozgósítása a közös haszonnal járó munkára. Ezért a járási szövetkezeti szövetségek, Népfront és más szervezetek segítsék a szövetkezeti bizottságok munkáját. A szövetkezeti életben fejlesszük a belső demokráciát. A konferenciákon ne, mint eddig a tagság 50—60%-a vegyen részt, hanem 90—100%-a.

A falu fő-kérdései — gazdasági kérdések. Ezek helyes megoldása csak a szövetkezeteken keresztül lehetséges. Ez azt jelenti, hogy a falusi szövetkezet bizonyos értelemben a falu politikai életének is központjává válik. Ily módon biztos, hogy a tőkés elemek nem okozhatnak kárt sorainkban. Biztos, hogy a mezőgazdasági szövetkezeti mozgalom mind szélesebb körben lesz tömegmozgalommá és mind magasabb formákban halad a termelés fokozásának irányában. Ezáltal lendíti előre a szocializmus kiépítését Vajdaságunk falvaiban.

»Az apró, széltagolódott parasztgazdaságokból a nagy, egyesített gazdaságokba való átmenetben a kiút, a föld közös megmunkálásában, a föld kollektív megmunkálására való áttérésben az új, magasabb technika alapján. A kiút abban rejlik, hogy a kis- és törpe parasztgazdaságok fokozatosan, de visszavonhatatlanul, nem az erőszak útján, hanem a példák és a meggyőzések útján nagy gazdaságokba egyesülnek a föld közös, kollektív, szövetkezéssel való megmunkálására, a mezőgazdasági gépek és traktorok igénybevételével és a föld termelékenységének fokozását szolgáló tudományos módszerek földhasználásával. Más kiút nincsen«.

Sztalin: Beszéd az Szk(b)p XV. kongresszusán